

communist stond voorop wat, naar hij meende, door de belangen van de Sowjet-Unie gevergd werd en het enkele feit dat de Russische kortegolfzender waar de Groot op zijn onderduikadres naar placht te luisteren, op maandagmorgen 23 juni met waardering melding maakte van Churchills hulpaanbod, kan hem al geleerd hebben dat een nieuw hoofdstuk in de wereldoorlog begonnen was.¹

★

Nog vóór de eerste reacties van communistische kant in de vorm van gestencilde blaadjes en manifesten verspreid werden, had de bezetter een groot aantal communisten gearresteerd. In de maanden die aan de invasie van de Sowjet-Unie voorafgingen, was de *Sicherheitspolizei* er in geslaagd, diep in het illegale apparaat van de CPN door te dringen. In Groningen waren ca. honderdtachtig communisten gearresteerd, in Amsterdam ca. honderdveertig, in Den Haag hetzelfde aantal, in Leiden acht-en-twintig. Ook in Arnhem hadden arrestaties plaatsgevonden. Alleen van de Haagse weten wij met zekerheid dat zij 'in samenwerking met de Haagse politie' verricht werden² – vermoedelijk werd daarbij alleen dat gedeelte van het korps ingeschakeld dat in de z.g. Documentatiedienst geconcentreerd was.

Het gros van de bovenbedoelde arrestaties richtte zich tegen verspreiders en vaste afnemers van *De Waarheid* en van andere uitgaven van de illegale CPN zoals *Het Noorderlicht* in Groningen en *De Vonk* in Den Haag. Zij waren het gevolg van spuurwerk dat als regel door *V-Männer* verricht was. De illegale CPN was immers aldus opgebouwd dat functionarissen en kaderleden wier namen tevoren bekend geweest waren, ook aan de Nederlandse autoriteiten, over het algemeen niet in het illegale werk betrokken waren.

Juist die functionarissen en kaderleden wilde de bezetter na de invasie van de Sowjet-Unie arresteren. Hij dachtte communistische agitatie in de bedrijven, wellicht ook op straat; de gehele Nederlandse politie kreeg op 24 juni via de Nederlandse superieuren instructie, 'om tegen dergelijke demonstratieverschijnselen onmiddellijk en met grote kracht op te treden'; deed zij dat

¹ 'Pas als de Komintern na enige weken radiografisch haar koerswijziging bekendmaakt en Gouloze het bericht doorgeeft dat niet de proletarische revolutie maar de nationale bevrijdingsstrijd het doel moet zijn, gooit', aldus Harmsen, 'het driemanschap het roer om.' (G. W. Harmsen: *Daan Gouloze* (1967), p. 100) Deze passage wordt door de boven gegeven citaten weerlegd.

² J. B. Veefkind Jr.: 'Mededeling' (24 sept. 1946), p. 25 (Doc I-1844, e-10).